

УДК 028.8 (477)

М. А. Курушина
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ЧИТАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ПРАКТИКИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ

У статті подано характеристику основних практик популяризації читання в сучасній Україні. Визначені головні особливості інформаційних ресурсів, присвячених сфері літератури (газети, часописи, сайти, сторінки у соціальних мережах тощо). Названі заходи, присвячені популяризації читання (наприклад, фестивалі, форуми, дискусії, премії, літні школи та майстер-класи тощо). Відзначено поєднання сучасного читання з іншими видами дозвілля та реалізація такої ідеї в просторі сучасного міста. Автор робить висновок про різноманітність практик популяризації читання за змістом і за формою.

Ключові слова: популяризація читання, газета, часопис, сайт, фестиваль, форум, літературна премія, літня школа, майстер-клас.

В статтє предложена характеристика основных практик популяризации чтения в современной Украине. Обозначены главные особенности информационных ресурсов, посвященных литературе (газеты, журналы, сайты, страницы в социальных сетях и т. п.). Названы мероприятия, посвященные популяризации чтения (например, фестивали, форумы, дискуссии, мастер-классы и др.). Отмечено объединение современного чтения с другими видами досуга и реализация такой идеи в пространстве современного города. Автор делает вывод о разнообразии практик популяризации чтения по содержанию и форме.

Ключевые слова: популяризация чтения, газета, журнал, сайт, фестиваль, форум, литературная премия, летняя школа, мастер-класс.

The paper focuses on the main practices of reading in modern Ukraine. The main features of mass-media resources about literature were studied (newspaper, athenaeums, sites, social media sites etc.). The events for popularization were named (like festivals, forums, discussions, literary prizes, summer schools, workshops etc.). Integration of modern reading and other leisure services, the realization of this idea in the modern city were stressed. The author came to conclusion about variety in form and in content of the ways in popularization of reading.

Key words: popularization of reading, newspaper, athenaeum, site, festival, forum, discussion, literary prize, summer school, workshop.

Проблема читання як феномену загалом і як діяльності зокрема, безперечно, не є новою ані для світового чи українського наукового простору, ані для суспільства загалом. Щонайменше кілька наук (літературознавство, лінгвістика, філософія, соціологія, бібліотекознавство, історія, психологія) з власних позицій певної мірою причетні до розгляду цього явища. Гадаємо, читання як таке пов'язане із взаємодією автора і потенційного (інколи уявного) чи конкретного читача (читачів). Сам образ читача, його роль у літературі різного періоду ставали предметом цікавих розвідок, а часом і гострих дискусій у межах і на межі названих наук. Згадаємо лише окремі прізвища дослідників, не претендуючи на повноту списку: Р. Барт, М. Бахтін, М. Зеров, М. Зубрицька, Н. Голланд, У. Еко, П. Іванишин, В. Ізер, Ю. Лотман, Д. Овсянико-Куликовський, О. Потєбня, Дж. Принс, М. Тревіс, В. Тюпа, Г. Сивокінь, Р. Сулейман, С. Фіш, І. Франко, М. Фуко, Г. Яусс та ін. Сучасне читання часто ще й пов'язане з образом посередника, про який слушно говорить М. Зубрицька, відзначаючи роль, місце та значення посередників [3], при цьому авторка наголошує, що їхня функція є утилітарною.

Попри наявні думки щодо певної трансформації, ба навіть інколи радикальніше – фактичної втрати homo legens і перетворення її на інші типи (про дотичні до цієї теми роботи Й. Гейзінги, М. Зубрицької, Дж. Сарторі, М. Титаренко та ін.), усе ж читання не припиняє існувати, воно

й надалі лишається не тільки дозвіллевою практикою, засобом навчання, а і способом осягнення світу. Гадаємо, що різноплановість підходів до вивчення читання, його багатогранність, здатність трансформуватися і зумовлює такий надзвичайний інтерес до цього процесу в різних колах (фахових та аматорських) і нині. У зв'язку з означеним убачаємо нашу розвідку *актуальною*. Ця публікація є розширеною версією доповіді, яка була підготована до Всеукраїнської наукової конференції «Історико-культурна спадщина родини Алчевських: теоретичні і прикладні аспекти», що відбулась 11 листопада 2016 року.

З-поміж великого культурного спадку родини Алчевських вагоме місце посідають, безперечно, видання, спрямовані на поширення читання народу. Власне, Христині Алчевській належала ідея створення доволі значної за обсягом «Книги взрослых» (у 3 томах, 1899–1900), що фактично була посібником для дорослих, розрахованим на три роки навчання. Не менш помітним став тритомний критико-бібліографічний покажчик книг для народного й дитячого читання «Что читать народу?» (1884–1906), що містив аналіз понад чотирьох тисяч видань. У перших двох томах були переважно твори російською мовою (відповідно російська та адаптована світова класика), а в третьому томі автори подали україномовну анотовану літературу. На нашу думку, сучасне популяризування читання значно розширило сферу впливу, урізноманітнилися й способи поширення літератури як такої та інформації «про літературу та навколо літератури». Це пов'язано з багатьма чинниками, з-поміж яких відзначимо головні:

- суспільний розвиток і відповідні суспільні перетворення;
- можливість контактування (зокрема й миттєвого, віртуального) – візуального за допомогою тексту, графіки, відео тощо та слухового чи обох одночасно;
- трансформація образів та ролей автора, посередника й читача, нові форми літератури і в плані змісту, і в плані організації.

Простір сучасного автора, читача, посередників, як, зрештою, самого читання не зосереджений лише навколо реальних освітніх центрів або читалень, часописів або книгарень. Нині це різноманітні способи писання, читання і взаємодії авторів і читачів або авторів, інтерпретаторів (посередників, медіаторів) та читачів. У цій статті ми спробуємо коротко окреслити основні практики популяризації читання в сучасній Україні.

Помітний «гравець» у популяризації читання, на нашу думку, – засоби масової інформації та інтернет-ресурси, причому цікавою особливістю є не тільки наявність спеціальних видань про літературу, письменників, напрями тощо, і навіть не лише про мистецтво чи культуру загалом, а виникнення окремих рубрик у періодичних інтернет- чи друкованих виданнях або, приміром, у службах новин чи під час ранкових новинно-розважальних передач. З-поміж засобів масової інформації на увагу заслуговують доволі багато видань, сайтів та передач, різнопланових за наповненням і спрямуванням, тому згадаємо, безперечно, не всі.

Періодично звертаються до літературних (і «навкололітературних») тем або мають для цього окремі рубрики видання «Україна молода», «Дзеркало тижня», «День», «Український тиждень», «Главред», «Кореспондент», «Zbruc», «Новинарня», радіопередача «Культура» та ін. Від 20 жовтня 2016 року сайт ТСН.ua (Телевізійної служби новин) має новий розділ «Книжки» (детальніше про мету й наповнення розповідала редакторка рубрики Аліна Денисенко) [12].

Спеціалізованими можна вважати видання (та інтернет-проекти): «Березіль», «Всесвіт», «Літературна Україна», «Склянка часу *Zeitglas», «Українська літературна газета», «Кур'єр Кривбасу», «Дніпро», «Перець» (який нещодавно після перерви відновив видання), «Критика», «Ppostory», «ТекстOver», «ШО» (окрім інших розділів про культуру, має розділ «Що читати»), незалежний культурологічний часопис «Ї», літературний журнал «Літера «Т»» (має групу в соцмережі Facebook «ЛІТЕРАТУРНЕ ОБ'ЄДНАННЯ ЖУРНАЛУ “ЛІТЕРА “Т”»), «Голоси Європи», «Нові переклади», «Скарби» та «Скарби» (Молодіжна серія), «Українська культура» (з-поміж інших рубрик має розділ «Література»), «Друг читача», «Книга.ua», «#книголав», «Knugoman», «Читомо», «Літакцент», «Буквоїд», «Центр літературної освіти», літературно-мистецький журнал «White Phoenix» (видання, яке створили 2015 року учасники ГО «Творче об'єднання письменників та художників “Кам'яний острів”»), «Нова проза» (альманах сучасної

української літератури), блог «Yakaboo.ua» тощо. Маємо зазначити, що свідомо не називаємо наукові культурологічні й літературознавчі видання, призначені переважно саме (чи фактично лише) для фахівців.

Вхід Реєстрація Повідомити новину Розсилка

Новини Видане Репортаж Інтерв'ю Book art Місяця Блоги Майстер-клас Календар Вітрина

• стандарти • словник • тексти • відео • література на літо • фетиш • обкладинка місяця • omg • казкарка

> Дайджест > 10 літературних фестивалів світу, на які варто звернути увагу

Дайджест

10 літературних фестивалів світу, на які варто звернути увагу

01.02.2017 0 Автор: Читомо

Читомо уже писало про 15 важливих книжкових ярмарків 2017 року. Пропонуємо огляд літературних фестивалів світу цього року, щоб знати, які і коли події чекають книголюбів цього року.

Сторінка сайту проекту «Читомо»¹

Сучасні засоби спілкування дають можливість ознайомитися й долучитися до місцевих ініціатив, на кшталт Літ/UA («Громадська ініціатива, яка розширює культурні сенси шахтарського міста та його околиць» [5]), сумська поетична студія «Літера», «Літературний Тернопіль» та багато інших, різноманітні гуртки (самостійні або при бібліотеках чи культурних, освітніх центрах) та локальні видання, що функціонують у населених пунктах різного масштабу.

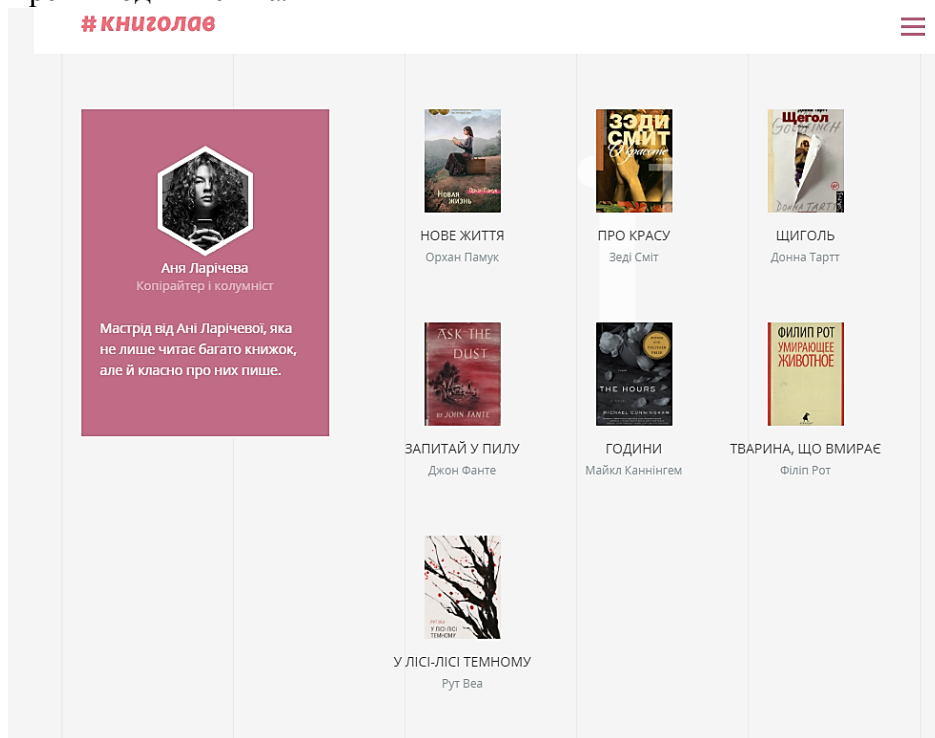
Окремо, безперечно, варто згадати періодичні видання, що містять відповідні рубрики, та проекти для поширення читання серед дітей і підлітків. З огляду на обмежений обсяг статті, не претендуватимемо на повноту списку: «Ангелятко», «Барвінок», «Джміль», «Дзвіночок», «Казковий вечір», «Крилаті», «Маленька фея та сім гномів», «Маленький розумник», «Малеча», «Малятко», «Мамине сонечко» від 2 до 5 років, «Однокласник», «Пізнайко», «Стежка», «Яблунька», «ВООКа» та ін.; «БараБука» («Проект підтримки дитячого читання «ВагаВООка. Простір української дитячої книги» – перший український універсальний інформаційний ресурс про видання для дітей та юнацтва» [7]), «Ключ» (Краща Література Юним Читачам) [розуміємо бажання Авторів створити влучну назву проекту, проте дивує і прикро вражає очевидне порушення граматичних норм сучасної української літературної норми у розшифруванні – М. К.], «Казкарка».

З-поміж особливостей організації роботи періодичних видань, інтернет-проектів, радіо- чи телепередач майже завжди можна відзначити факт наявності інформаційної підтримки у вигляді сторінок у соціальних мережах, створення власних сайтів, «кнопки партнерів» на сайтах інших організацій чи видавництва. Окрім інформації про літературу (поданої за відповідними критеріями, рубриками залежно від мети, що її прагне досягти Автор(и) проекту), інколи самих текстів чи уривків, аналітичних та інформаційних оглядів, рецензій фахівців та широкого кола читачів, ресурси для дорослих часто містять постійні «колонки оглядачів (експертів) літератури», «списки для читання», так звані «мастриди». Важливою особливістю, на наш погляд, є те, що ці списки складають залежно від різних чинників (інколи дуже суб'єктивних чи ситуативних) та за різними критеріями. Деякі книжки позиціонують як «література на літо (осінь, зиму тощо)», «для саморозвитку (натхнення, мотивації, від депресії тощо)», «сучасний мейнстрим (український, європейський, світовий тощо)» чи навіть «мастриди до певної події» чи «від головного редактора (редактора колонки, експерта або «експерта», постійного читача та ін.» etc. Для дітей застосовують аналогічні способи популяризації та заохочення до читання, наприклад, газета «День» пропонує: «Книжковий вішліст: Десять дитячих книжок, які варто придбати на Книжковому Арсеналі» [14],

¹ Усі ілюстрації до тексту взяті в відкритих джерел.

а блог «Yakaboo.ua» розміщує «Найкращі дитячі книжки за вибором читачів» [15], «Читомо» представляє власну добірку книжок про птахів [13]. Це, звісно, зовсім не повний список тем, за якими створюють списки або рейтинги книжок.

Загалом дуже популярними є різноманітні «топ-10 (20, 50 тощо або відповідно із зазначенням певного року та ін.)» книжок за версіями конкретного видавництва (сайту, критика, експерта, редактора, матусь/татусів/бабусь та ін., журі премій, конкурсів або за певним рейтингом (наприклад, «Рейтинг критика»). Очевидно, така строкатість свідчить передусім про багатоманітність самої літератури і в плані змісту, форми, і в плані якості. Певну роль відіграє також необхідність постійного оновлення ресурсів, що, зрештою, спричинює створення списків навіть під конкретні події чи свята.

Приклад «мастрідів» (в оригінальній версії «мастрід») від #книголав

Численні премії (державні, комерційні, масштабні й локальні) у галузі літератури, інформаційна підтримка цих премій у засобах масової інформації та інтернет-просторі також мають поштовхувати певною мірою інтерес до читання: Шевченківська премія, щорічна премія Президента України «Українська книжка року», «Книга року ВВС» (у рамках премії організатори оголошували конкурс читацьких рецензій), Премія Міжнародної фундації Антоновичів, премія «Найкраща книга Форуму-2016», «Ukrainian Best Book Award», Премія імені Юрія Шевельова, Міжнародна премія за найкращі твори молодих українських літераторів «Гранослов», премія видавництва «Смолоскип» (це, звичайно, не єдине видавництво, що має власну премію), премії окремих письменників (так звані іменні), зокрема В. Шевчука, В. Рутківського та інші премії, не менш цікаві й значущі. Як правило, організатори створюють кілька номінацій, що можуть задовільнити різні типи читачів. Певному впливу на формування ринку та читацьких вподобань, а також для створення має, очевидно, сприяти антипремія «Золота булька», яку присуджує «ЛітАкцент». Цікавим при цьому є той факт, що, приміром 2016 року антипремію ЛітАкцент присудив Т. Малярчук за роман «Забуття», який одночасно здобув іншу премію «Книга року ВВС-2016». Роздуми про це у «Незаперечні переваги непозбувної бентеги. Тетяна Трофименко про літпроцес» [11]. Один із поглядів на сучасні українські літпремії і ситуацію довкола них, зокрема, висловлений у статті «Книжкове дно» на сайті проекту «Друг читача» [4]. Список світових літературних антипремій значно солідніший.

Певною мірою класичним і давнім способом популяризації, окрім оглядів, анотування й рецензування книжок, є видання антологій та хрестоматій. Зручна форма, гарна добірка творів цілком можуть спонукати до читання.

Слід відзначити, що бібліотеки, музеї та книгарні є не просто колекціями книг для збереження чи продажу. Сьогодні це простір активної взаємодії авторів, читачів, видавців і критиків. Численні презентації, конференції, круглі столи, зустрічі з культурними діячами, літературні вечори, квести та інші акції проводять на базі цих установ та за участі їхніх працівників. Так, наприклад, у Харківському літмузеї постійно відбуваються різноманітні заходи популярного та наукового спрямування, наприкінці листопада й упродовж грудня у Львові в 25 публічних бібліотеках міста проходили зустрічі відомих українських письменників з читачами пенсійного віку – «Літературні вечорниці для пенсіонерів» («Це ініціатива у межах благодійної акції «Третій вік: задоволення від читання», яку організовує ГО «Форум видавців»») [6]. Добрим знаком є поєднання зусиль різних освітніх і культурних організацій для творення спільних проектів.

АНДРЕЙ ХАДАНОВИЧ,
СЕРГІЙ ЖАДАН

**УКРАЇНА — БІЛОРУСЬ:
КУЛЬТУРА МІЖ ДИКТАТУРОЮ
ТА ВІЙНОЮ**

26.01 о 19⁰⁰
СПАЛАХ, вул. Дівоча, 6

**ПІСНІ ЛЮБОВІ Й НЕНАВИСТІ
(ВІРШІ, ПЕРЕКЛАДИ, ПІСНІ)**

27.01 о 19⁰⁰
ART AREA ДК,
вул. Чернишевська, 13

ВХІД НА ОБИДВА ЗАХОДИ ВІЛЬНИЙ

За ініціативи Сергія Жадана
та підтримки
Ярослава Маркевича

SPALAH

НА КИПЕЛО

5X

П'ятий Харків
зустріч друга

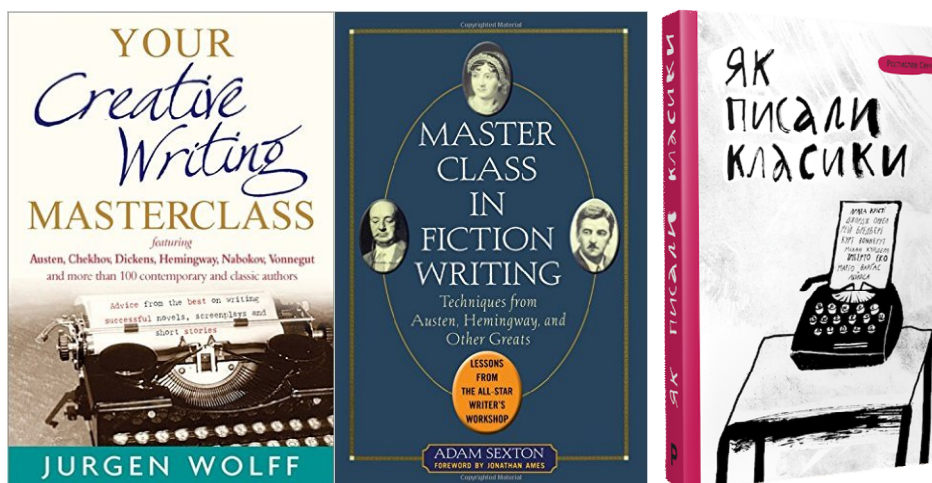
Повідомлення про спільні заходи в Харкові

*Світлина, зроблена під час благодійної акції
«Третій вік: задоволення від читання», Львів*

Окремим способом заохочення до читання є проведення літературних літніх (зимових) шкіл, майстер-класів, курсів лекцій письменницької майстерності. Гадаємо, що дуже показовими тут є традиційні літературні школи в Карпатах, що ініціює Центр літературної освіти. Курси й школи є також для молодшого покоління. Синтетичним жанром виступають у такому контексті книжки на кшталт порад, інструкцій про те, як писати власні твори, виробляти стиль, формувати сюжет та под. Прикладом українського путівника для авторів є робота Р. Семківа «Як писали класики», 2016 (книжка та курс лекцій). Очевидно, що такий підхід не новий, серію схожих книжок створювали і раніше Ю. Вольф (найпопулярніші «Your Writing Coach: From Concept to Character,

from Pitch to Publication – Everything You Need to Know About Writing Novels, Non-fiction, New Media, Scripts and Short Stories», 2007; «Your Creative Writing Masterclass: Featuring Austen, Chekhov, Dickens, Hemingway, Nabokov, Vonnegut, and more than 100 contemporary and classic ... novels, screenplays and short stories», 2012); А. Секстон («Master Class in Fiction Writing: Techniques from Austen, Hemingway, and Other Greats», 2006), Н. Лукеман («The Plot Thickens: 8 Ways to Bring Fiction to Life», 2003) та багато інших.

Обкладинки деяких «книжок-інструкцій» для авторів

Останні десять років популярності набули книжкові ярмарки, а ще більше фестивалі та форуми: «Литаври», «Літфест», «Львівський форум видавців», «Форум видавців у Києві», «Львівський міжнародний літературний фестиваль» (щороку визначають провідну тему круглих столів, дискусій і виступів) та ін. Це непересічні й знакові події, на які чекають видавці, автори, читачі й критики, такі заходи поживляють культурне життя. Певну специфіку, що полягає не в промоції книжок, а в акцентуванні на проведенні акції, нового осмислення творчості, власних інтерпретацій мають фестивалі на кшталт «Шевченко-фест», «Гоголь-фест».

Літфест

Повідомлення на сайті Форуму видавців про подію

На сьогодні в українському просторі доволі успішно діють такі проекти, як, приміром, Міжнародна літературна корпорація MERIDIAN CZERNOWITZ, що анонсує такі напрями діяльності: Міжнародний поетичний фестиваль MERIDIAN CZERNOWITZ, книжкові проекти, Paul Celan Literaturzentrum (Літературний целанівський центр).

Відносно новими тенденціями популяризації читання вважаємо спроби поєднання ресторації та культурного життя, як правило, великого міста. Як приклад згадаємо кав'ярні-книгарні в Миколаєві («Кав'ярня-книгарня»), Чернігові («Інтермеццо»), Одесі («Книгарня-кав'ярня»), Києві (інді-книгарня «Хармс», «Наш Формат», «Довженко. Книга. Кава. Кіно», «Моя книжкова полиця», «Літпаб Крапка Кома»), Чернівцях (культурно-мистецький центр «Українська книга» + «Literatur Cafe»). Детальніше

про такі заклади можна прочитати на сайті «Читомо». Окрім послуг з доставки літератури від самих видавництв за ціною виробника, виникає новий сервіс: в інтернеті створюють сайти – служби доставки літератури, наприклад Book Vox [1]. З'являються нові проекти, що поєднують різні види мистецтва, як-от «ЛітМетр» (відеопроєкт для письменників задля промоції їхньої творчості). Певною мірою в містах намагалися розвинути вільний обмін книжками, або «буккросинг», і на базі бібліотек, і в самому просторі міста, проте було би перебільшенням говорити про успіх такої акції. Спробою викликати інтерес до читання у містян можна вважати «книжковий трамвай» у Харкові з нагоди нагородження переможців конкурсу «Книжковий зорепад». Нещодавно в Києві на Контрактовій площі за прикладом інших країн з'явився «букомат».

Отже, як бачимо, практики популяризації читання в сучасній Україні доволі різноманітні як за змістом, так і за формою. Це і традиційні: зустрічі, ярмарки, видання каталогів, антологій, хрестоматій, часописів, газет, альманахів тощо. І новіші, що поєднують театральне мистецтво, кіно, музику, живопис, загалом сучасне місто, простір та літературу, авторів, видавців, критиків, читачів. Способи залучення читачів сьогодні надзвичайно гнучкі в культурному плані і певною мірою пристосовані до темпу життя сучасної людини.

Література

1. Book Vox. Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bookbox.kiev.ua/>.
2. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен / Марія Зубрицька. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.
3. Зубрицька М. Читач як теоретична категорія в культурологічному дискурсі ХХ сторіччя / Марія Зубрицька // Вісник Львівського університету. – Серія Журналістика, 2007. – Вип. 31. – С. 166–173.
4. Книжкове дно // «Друг читача» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vsiknygy.net.ua/neformat/9570/>.
5. Літ/UA. Сторінка у соцмережі Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/lit.UA.Chervonograd/?ref=ts&fref=ts>.
6. Літературні вечорниці для пенсіонерів // Форум видавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bookforum.ua/literaturni-vechornytsi-de-koly-pysmennyky-zustrinutsya-z-chytachamy/>.
7. Проект підтримки дитячого читання «BaraBooka. Простір української дитячої книги» – перший український універсальний інформаційний ресурс про видання для дітей та юнацтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.barabooka.com.ua>.
8. Романцова Б. Літературні антипремії за кордоном / Богдана Романцова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2017/02/02/aby-knyzhka-literaturni-antypremiji-za-kordonom/>.
9. Семків Р. Як писали класики / Ростислав Семків – К.: Pabulum, 2016. – 240 с.
10. Сивокінь Г. М. Одвічний діалог: українська література і її читач від давнини до сьогодні / Г. М. Сивокінь. – Київ : Дніпро, 1984. – 255 с.
11. Трофименко Т. Незаперечні переваги непозбувної бентеги. Тетяна Трофименко про літпроцес / Тетяна Трофименко // Новинарня. 02/02/2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novynarnia.com/2017/02/02/tetiana-trofymenko-nezaperechni-perevagi-nepozbuvnoyi-bentegi/>.
12. ТСН.ua запустив розділ «Книжки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/chitay-z-tsn-ua-sayt-zapustiv-rozdil-knizhki-789565.html>.
13. Голуб із хот-догом і пінгвін на ковзанах. Блоги // «Читомо» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chytomo.com/blogs/golub-iz-hot-dogom-i-pingvin-na-kovzanah>.
14. Книжковий вішліст: Десять дитячих книжок, які варто придбати на Книжковому Арсеналі // День [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/knizhkoviy-vishlist>.
15. Найкращі дитячі книжки за вибором читачів // Yakaboo.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.yakaboo.ua>.